

2. MÓDSZERTANI LEVÉL A ZENÉS-TÁNCOS SZÓRAKOZÓHELYEKEN PREVENCIÓS ÉS ÁRTALOM-CSÖKKENTŐ PROGRAMOKAT MEGVALÓSÍTÓ SZOLGÁLTATÓK SZÁMÁRA

Dávid Ferenc, Hegedűs Attila, Mervó Barbara

1. BEVEZETÉS

Jelen módszertani levél a szociális területen működő szolgáltatók számára készült azzal a céllal, hogy szakmai szempontokat határozzon meg, valamint szakmai segítséget nyújtson a zenés-táncos színtereken megjelenő célzott prevenciós szolgáltatások kialakításához és szakszerű működtetéséhez. A módszertani levél tartalma illeszkedik az alacsonyküszöbű szolgáltatók részére kiadott szakmai ajánlásban megfogalmazottakkal (Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, 2008).

A módszertani levélnek nem feladata – hatásköre sincs erre – a szórakozóhelyek üzemeltetésének szabályozása, ugyanakkor több olyan ajánlás is belekerült, amelyek elsősorban a szórakozóhelyek üzemeltetőit érintik. Ezeket az irányelveket a 2000-ben elindított Biztonságos Szórakozóhely Program (Demetrovics és Pelle, 2000) részletesen tartalmazza és főbb elemei ennek az anyagnak is részét képezik.

A módszertani levélben bemutatott szolgáltatások célzott prevenciós, illetve ártalomcsökkentő munkát végeznek a zenés-táncos szórakozóhelyek terében egy olyan elérési pontot biztosítva ezzel, amelyre az univerzális prevenció eszközei, módszerei nem alkalmasak. A szolgáltatások az alacsonyküszöbű programok részét képezik, ahol az alacsonyküszöb kifejezés arra utal, hogy nem támasztunk különösebb feltételt, követelményt, elvárást a hozzánk segítségért fordulókkal szemben (lásd Fogalmak).

A zenés-táncos szórakozóhelyeken megjelenő célzott prevenciós és ártalomcsökkentő programok célja az, hogy elősegítse a biztonságosabb szórakozást; megelőzze vagy csökkentse a legális és illegális szerhasználatból eredő ártalmakat, illetve bizonyos esetekben olyan edukációs feladatokat lásson el, amelyek az ezeken a színtereken megforduló fiatalok testi és lelki egészsége szempontjából fontosak lehetnek.

Az elektronikus zenei partikon elsősorban a legális és illegális drogok okozta ártalmak csökkentésén és a biztonságosabb táncolás feltételeinek megteremtésén van a hangsúly. A diszkókban és a bisztrókban nagyobb teret kap a közvetlen beszélgetésre építő edukáció és életvezetési tanácsadás, a fesztiválokon pedig a két segítségi forma együttesen van jelen. A megfelelő szolgáltatási forma kialakításához és hatékony működtetéséhez szükség van

az adott szintér átfogó ismeretére, a már kipróbált jó gyakorlatok megismerésére és a helyi szükségletekhez igazítására.

Fontos a szintéren résztvevő szereplők együttműködése és olyan szakmai szempontok meghatározása, amelyek megfelelő kereteket biztosítanak a szolgáltatás fejlesztéséhez és eredményességének vizsgálatához.

A zenés-táncos szórakozóhelyeken tapasztalható pszichoaktív szerhasználat összetett jelenség, nagy eltérések és különbözőségek mutatkoznak egy városon belül, de akár ugyanazon szórakozóhely két különböző napján is. A módszertani levélben ezért olyan általánosan érvényes irányelvek és gyakorlatok kerülnek bemutatásra, amelyek segítik a szolgáltatókat abban, hogy az általuk tapasztalt problémára a lehető leghatékonyabb választ adják.

A módszertani levél négy szintésre bontva mutatja be azokat a szempontokat, melyek segítik a szolgáltatás felépítését, működtetését és fejlesztését. A szempontok kialakításánál hangsúlyosak voltak a hazai szolgáltatók tapasztalatai, az elérhető nemzetközi példák és jó gyakorlatok egyaránt.

HATÁLY

Jelen módszertani levél 2014. december 31-ig hatályos.

2. DEFINÍCIÓK

Célzott prevenció

A célzott prevenció „beavatkozások a teljes populációnak csak egy sajátos módon körülhatárolt részét célozzák meg, nevezetesen azokat a személyeket, csoportokat, amelyek bizonyos sajátosságaik okán különösképpen veszélyeztetettnek tekinthetők. A veszélyeztetett csoportok számos szempont alapján azonosíthatóak, történhet ez az azonosítás a biológiai, pszichoszociális, szociális, vagy környezeti kockázati tényezők mentén – amennyiben a tudományos kutatás bizonyítottan oki kapcsolatot mutatott ki az adott tényező megléte és a probléma-viselkedés kialakulása között – a programok által megcélzott alcsoportok definiálása pedig történhet az életkor, nem, családi háttér, lakóhely (magas drogérzékenységű, vagy alacsony jövedelmű környékek) stb. alapján. A célzott prevenció beavatkozások egy alpopuláció egészére irányulnak, függetlenül a tagjai egyéni veszélyeztetettségétől, ugyanis az adott csoport a szerhasználat tekintetében nagyobb kockázatnak van kitéve, mint az átlagpopuláció.” (Kun és Felvinczi, 2010).

Alacsonyküszöbű szolgáltatás

„Az alacsonyküszöbű kifejezés arra utal, hogy a szolgáltatást végzők nem támasztanak magas követelményeket az igénybe vevőkkel szemben, a szolgáltatás igénybevételének szinte nincs feltétele. Speciális módon, más szolgáltatásoktól eltérően ezek a szerhasználat/szerfüggés/viselkedéses prob-

lémák ártalmait csökkentő, és pszichoszociális támogatást, életviteli tanácsadást nyújtó programok, szolgáltatások, melyek térítés nélkül, könnyen elérhetőek, akár a szolgáltatás kihelyezésével, mobilizálásával is sokak által igénybe vehetők. Az ellátás során nincsenek szigorú elvárások, terápiás szerződések, nem követelmény az absztinencia, nem feltétel a betegbiztosítás (TAJ-kártya), a szolgáltatást igénybevevő akár nevének közlése nélkül is kaphat segítséget. Az alacsonyküszöbű intézmény az, ahol a változást igénylő szenvedélybetegek, addiktológiai problémával küzdők, kortársaik, hozzátartozóik, közvetlen szociális környezetük szolgáltatásban részesül. A szolgáltatások célja a szenvedélybetegek, az addiktológiai problémával küzdők és közvetlen környezetük elérése, fogadása, aktuális problémájuk kezelése, a lehetséges járulékos ártalmak csökkentése, a változás elindítása és segítése. Célcsoportjaik között egyaránt megtalálhatóak a deviáns életvitelű fiatalok, a nehezen elérhető és magas kockázatú csoportok. Az alacsonyküszöbű intézmények, szolgáltatások sajátos módszerei, eszközei, eljárásai alkalmasak lehetnek az igénybevevő súlyosabb testi-lelki károsodásainak, szociális és egyéb veszteségeinek megelőzésére, aktuális állapotának szinten tartása, javítására, további szolgáltatások igénybevételének motiválására. Az alacsonyküszöbű intézmények, szolgáltatások kiemelt szerepet játszanak a nehezen elérhető, vagy a más egészségügyi és szociális ellátásokban nem részesülő célcsoportok megtalálásában, a szolgáltatásokba történő bevonásában.” (Hábencius, Demetrovics és Márta, 2008; Takács és Demetrovics, 2009).

Az alacsonyküszöbűség lényege tehát, hogy általa a rászoruló, droghasználat szempontjából veszélyeztetett, illetve droghasználó populáció számára *könnyen elérhetővé válnak az egészségügyi és szociális ellátások*. Ennek érdekében olyan helyszínen és nyitva tartással működnek, hogy azokat a célcsoport tagjai *könnyen elérhessék, továbbá ingyenesen, anonim módon, és az absztinenciát nem kötelező feltételként szabva* fogadják a szolgáltatást igénybe vevő személyeket. Az alacsonyküszöbű szolgáltatás magába foglalja a problémaelemzést, problémamegoldást (a személyes célok meghatározásának segítségét, változásra való motiválást, azonnali tanácsadást és segítségnyújtást, jogsegélyt, krízisintervenciót), pszichoszociális ártalmak csökkentését (ártalomcsökkentő tanácsadást, egészségügyi vagy más szolgáltatásban való részvételre ösztönzést).

Ártalomcsökkentés

Az ártalomcsökkentés a legális és illegális pszichoaktív szer-használatból származó vagy annak következményeként megjelenő egészségügyi, társadalmi vagy gazdasági károkat/ártalmakat hivatott csökkenteni: az ártalmak vonatkozhatnak a droghasználókra, azok családjaira, és a közösségre, ahol a szerhasználók élnek, illetve az egész társadalomra (Rácz, 2005; Nemzeti Drog Fókuszpont, Fogalomtár).

Megkereső munka

A megkereső munka¹⁸ az ellátási területen élő, életvitelszerűen ott tartózkodó, vagy az ellátási területen megjelenő célcsoporttal saját környezetében/közegében történő kapcsolatfelvételt jelenti (egyéni és csoport közösségi szinten is), amely a programba történő bevonás, illetve a célcsoport számára információs és pszichoszociális szolgáltatások közvetítése céljából történik.

A kapcsolatfelvétel célja a nehezebben elérhető csoportok ellátása annak érdekében, hogy felmérhetőek legyenek a szükségleteik, és meghatározhatóak legyenek az e szükségletekre adható segítői válaszok.

A parti

Az elektronikus zenei parti olyan zenés-táncos szórakozási forma, ahol a résztvevők valamely elektronikus zenei irányzat (pl. techno, house, trance, electro house, breakbeat, drum and bass, jungle, psytrance, goa stb.) zenéjére táncolva szórakoznak (Demetrovics, 1998).

Az elektronikus zenei színtér köré szerveződő sajátos szubkultúrát a megjelenés szintjén (olykor műfajonként is változó) jellegzetes vizualitás, öltözködési divatok, kellékek, táncstílus és fényjátékok jellemzik. Tágabb kontextusban az elektronikus zenei és parti kultúra ihletője és témája művészi alkotásoknak (irodalom, képzőművészet, filmek), a divat világának, és erős hatással van más zenei irányzatok alakulására is. A partik sajátos lélektani közegére más zenés-táncos szórakozási formákhoz képest klasszikusan jellemző az „együttes élmény” fontossága, mindeközben azonban „magányos” táncolás (Fejér, 1998).

Az elektronikus zenei partik egy részét egy-egy alkalomra szervezik, mások rendszeresen megrendezésre kerülnek parti sorozatok keretében. A helyszín lehet szabadtéri vagy fedett egyaránt, a helyszínválasztást a sokszínűség jellemzi. Fontos elektronikus zenei színterek az elektronikus zenei klubok, melyek nem összetévesztendőek a diszkókkal. A klubok esetében állandó helyszínen történnek a bulik, a zenei stílus és a szórakozás alapvető jellemzői megegyeznek az elektronikus zenei partik kapcsán ismertettekkel (Rácz és Geresdi, 2001).

A diszkó

A diszkó kifejezést olyan szintén zenés-táncos szórakozási helyszínrre használjuk, ahol a jellemző zenei műfaj változatos, az aktuális divatokat követő, könnyed, táncolható (helyfüggően diszkó, pop, elektronika, rock stb. elemeket keverő). A szórakozás középpontjában a táncolás van, de a pihenő területeken lehetőség van beszélgetésre is. A szórakozáshoz nem kötődik egységes szubkultúra (Demetrovics, 1998).

¹⁸A szenvedélybetegek körében végzett megkereső munka az 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendeletben (A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről) is definiálásra kerül.

A bisztró

A bisztró egy gyűjtőfogalom, olyan állandó helyszínek megjelölésére használjuk, melyekre jellemző a társasági együttlét, ital- és bizonyos esetekben ételfogyasztás. Jellemzően szól zene a helyszínen (ami lehet élőzene is DJ-vel vagy zenekarral), de ez inkább a háttérben marad, nagyobb hangsúly van a társalgásokon. Nem alapvető a kifejezett zenés-táncos program, de helyszín függvényében előfordulhat, jellemzően egy-egy elkülönített helyiségben, kerthelyiségben, alagsorban. Többféle éjszakai helyszín is ebbe a kategóriába sorolható, például klubok, kocsmák, pub-ok, romkocsmák és bárók. Több hazai felmérésben ezt a színteret inkább „klub” kifejezéssel jelölték (Demetrovics, Nádas és Kun, 2008; Demetrovics, Kun, Nádas és Vadász, 2008).

A fesztivál

A zenei fesztiválok rendszerint kültéren tartott, gyakran többnapos rendezvények, melyek egy-egy zenei műfaj, vagy többféle zenei műfaj köré szerveződnek. A zenei színpadokon és sátrakon kívül általában vendéglátó egységek és egyéb kulturális tartalmak is megtalálhatók. A fesztivál mintegy önállóan működő „ideiglenes városként” arra a pár napra az ott szórakozók otthonává válik. Sok fesztivál bizonyos időközönként ismétlődően megrendezésre kerül, leggyakrabban évente vagy többévente.

Az „alapozás” („preloading”)

Az angolszász „preloading” kifejezést a magyarban talán leginkább az „alapozás” vagy „bemelegítés” szó írja le a legpontosabban. A kifejezés a szórakozóhelyre való belépést megelőző alkoholfogyasztást jelöli. Rendszerint boltban, alacsonyabb áron vásárolt alkohol csoportos elfogyasztásáról van szó a társaság valamely tagjának lakásán vagy köztereken (pl. utcán, parkokban, megállóknban).

A tevékenység jellemzően csoportos jellegű, fontos eleme a társaság ráhangolódásának az est további részére, illetve pénzt is takaríthatnak meg vele a fogyasztók. A szórakozóhelyek ezzel szemben inkább bevételkiesést látnak a jelenségben, illetve a személyek egészsége szempontjából is jelenthet problémát a jelenség, amennyiben az alapozás nagymennyiségű alkohol gyors elfogyasztásához vezet, azaz rohamivást („binge drinking”) idéz elő. Nem kívánatos következménye lehet még esetenként a köztereken történő alapozásnak az utcai agresszió esetleges fokozódása (Mervó, Kun és Demetrovics, 2009).

Az „after parti”

Amint azt az elnevezés is mutatja, az „after parti” az este kezdődött parti befejezése után induló újabb eseményt jelöli. Tipikusan hajnaltól, vagy reggeltől tudnak itt bulizni a szórakozni vágyók, egyes esetekben akár estig is. A jelenség az elektronikus zenei szcénához köthető, és szorosan összefüggésbe

hozható a szerhasználattal is. Az „after partik” jelenléte és elterjedtsége egy város életében jól mutatja a partikultúra aktuális helyzetét. Budapesten régebb óta létezik a jelenség, de vidéken is egyre inkább jellemzővé válik a nappali parti sorozatok megrendezése (Demetrovics, 2001).

A dizájner drogok

A dizájner drogok alapvetően már létező illegális szerek molekuláris struktúrájának megváltoztatásával létrehozott újabb szerek, vagy még korábban nem ismert, újonnan felfedezett molekuláris struktúrájú szerek (Demetrovics, 2000; Ujváry és Demetrovics, 2009). Hatásukban emlékeztetnek a már meglévő illegális szerek által előidézett hatásokra. A dizájner drogok alkotása nem újkeletű jelenség, de az utóbbi években valószínűleg az internetes terjesztés lehetőségeinek és a médiafigyelemnek köszönhetően is hatalmas, robbanásszerű növekedés érezhető mind a kereslet, mind a kínálat oldaláról. Az egyik legnagyobb kérdés ezekkel a szerekkel kapcsolatban a biztonság, hiszen jóformán semmit sem tudunk még a hatásmechanizmusokról, a lehetséges mellékhatásokról, illetve a fogyasztással járó hosszú távú lehetséges következményekről. Nagy és újszerű kihívást jelent ez a jelenség többféle tudományterület szakembereinek, illetve a törvényhozás és büntülődző szervek képviselőinek egyaránt. Az utóbbi idők legismertebb dizájner droga a mefedron, utcai nevén a Kati (Csák és munkatársai, 2011).

Ártalomcsökkentő eszközök

A zenés-táncos szórakozóhelyi szcénában ártalomcsökkentő eszközök azok az egészségügyi és szociális tárgyú/témájú információt tartalmazó eszközök, amelyek közvetlenül vagy közvetve csökkentik a droghasználat vagy a szórakozás/partizás által keltett ártalmakat. Ártalomcsökkentő eszközök lehetnek informatív szóróanyagok, szőlőcukor, gumióvszer, vitaminok, ásványi anyagok, fürdugó, szívószál vagy akár steril törlőkendő is (Nemzeti Drog Fókuszpont, Fogalomtár; Demetrovics és Pelle, 2000).

Információnyújtás

Az információnyújtás során a klienseket a szolgáltató olyan információkkal látja el, amelyek hozzásegítik őket a biztonságosabb szórakozáshoz/partizáshoz, a drogok okozta ártalmak csökkentéséhez, vagy információval látja el őket a kezelőhelyek elérhetőségeiről.

Szolgáltató és üzemeltető

Jelen módszertani levélben az üzemeltető alatt a szórakozóhely üzemeltetője értendő, szolgáltató alatt pedig a prevenció és ártalomcsökkentő program szolgáltatója.

3. SZÜKSÉGLET-MEGHATÁROZÁS

A szükséglet-meghatározás során meg kell határozni, hogy milyen jellegű zenés-táncos rendezvényen vagy szórakozóhelyen fog a szolgáltatás működni, és mely célcsoportokat kívánja elérni.

A tájékozódás formáját nagyban meghatározza az, hogy állandó vagy változó helyszíni rendezvényen fog-e megjelenni a program. Az állandó helyszínen végzett munka előnye az, hogy több alkalommal is lehetőség van a helyszínen tapasztalati úton információhoz jutni, könnyen megállapítható az ott szórakozók életkora és droghasználati sajátosságai.

A program felépítésénél kulcsfontosságú teljes és átfogó képet szerezni a célcsoportról, mivel minél több az információ az igényekről, annál könnyebb lesz majd beindítani a programot. Fontos, hogy a szolgáltatók több alkalommal is látogassák meg a helyszínt, gyűjtsenek információkat az ott szórakozóktól, az üzemeltetőtől, a biztonsági személyzettől és minden olyan szereplőtől, aki bármilyen módon érintett a szórakoztatásban.

Fesztiválok esetén próbálják beazonosítani a szervezők által elérni kívánt célcsoportot. Ezek a rendezvények sok esetben igen eltérő társadalmi csoportokat érintenek. Általában készülnek kutatások, beszámolók, blog bejegyzések és újságcikkek az adott fesztiválról, ezeket is érdemes felhasználni a tervezés során.

Amennyiben a szolgáltató önkéntesek bevonását is tervezi, törekedjen arra, hogy legyen közöttük olyan, aki már részt vett az adott fesztiválon, rendelkezik helyismerettel, esetleg ismeri a szervezőket is.

Többnapos rendezvények esetén érdemes meghatározni azokat a napokat, amikor a legtöbb látogatóra lehet számítani (hétvége, híres DJ vagy fellépő). A célzott prevenció helyszínt akár már napokkal a rendezvény előtt érdemes kiválasztani, egyeztetni a szervezőkkel és a biztonsági személyzettel. Fontos információ lehet még az, hogy hány főt várnak a rendezvényre. Minél többen tudnak a program jelenlétéről, annál könnyebb lesz az együttműködés.

Sokszor előfordul, hogy a szervezés során a befogadó intézményben elfelejtik, vagy nem megfelelően kezelik a célzott prevenció programokat, ezért nagyon fontos, hogy a felek kössenek írásos együttműködési megállapodást, amelyet mindkét fél aláírásával hitelesít (lásd. 1. sz. melléklet). Ha az elektronikus zenei rendezvényt „after parti” is követi vagy várhatóan hosszú lefolyású – akár több napos – lesz a rendezvény, abban az esetben váltótablóval érdemes gondoskodni.

Ha elektronikus zenei irányultsággal rendelkezik a hely vagy rendezvény, akkor várhatóan magasabb lesz az illegális szereket használók aránya, egyéb esetben inkább az alkoholt fogyasztók kerülnek majd előtérbe. A nemzetközi szakirodalomban többféle modell és jó gyakorlat is található, példaként az utolsó fejezetben található pár ezek közül.

Amennyiben a rendezvényhez hivatalos vagy nem hivatalos formában „after parti”¹⁹ is kapcsolódik, gondoskodni kell arról, hogy a szolgáltatás azon is meg tudjon jelenni.

4. A CÉLCSOPORT MEGHATÁROZÁSA

A meghatározásnál legalább hat szempont figyelembe vételére van szükség.

- zene
- legális és illegális szerhasználat
- életkor
- a szórakozóhely típusa
- területi elhelyezkedés
- a rendezvény hossza

A különböző zenei stílusok és szórakozóhely típusok gyakran együttesen jelölik ki a célcsoport határait, de fontos, hogy a szolgáltató többféle változó mentén is tudjon csoportokat képezni. Nincsenek egyértelmű kategóriák, a szolgáltatás felépítésénél minden szempontot figyelembe véve kell kialakítani a kereteket és meghatározni a konkrét célokat.

Az elektronikus zenei szcénák közül mindig van olyan, ami fiatalabb korosztályokat érint, és vannak olyanok, amelyek inkább a húszas éveik végén, harmincas éveik elején járók számára vonzóak. Az újonnan felbukkanó elektronikus zenei irányzatokat általában a fiatalabbak kedvelik, így ezeken a partikon számíthatunk arra, hogy alacsonyabb lesz az átlagéletkor. A fesztiválok közönsége az említett életkori spektrum teljes egészét lefedi.

Természetesen a célcsoport sajátosságait nem csak az életkor, a zenei irányultság vagy a szórakozóhely típusa befolyásolhatja, hanem a területi elhelyezkedés vagy az adott település urbanizáltsági foka is. A felsőoktatási intézmények vagy kollégiumok közelében működő szórakozóhelyek (bisztrók, diszkók, egyetemi klubok) sokkal kisebb, de folyamatosan és hosszan elérhető célcsoportok bevonására is adhatnak lehetőséget, szemben a partizók gyakran állandóan változó és nagyszámú célcsoportjával.

Az alacsonyküszöbű szolgáltatások előnye, hogy a szolgáltatók nem kötik életkorhoz, droghasználati sajátosságokhoz, vagy bármilyen regisztrációhoz a szolgáltatás igénybevételét. A zenés-táncos szórakozóhelyeken megjelenő programok ennek megfelelően nem állíthatnak fel életkori korlátokat, vagy szerhasználatához köthető elvárásokat.

¹⁹Az „after parti” általában másnap koradélutánig tart, de nem ritka a következő éjszakába nyúló partizás sem.

5. ÁLTALÁNOS ÉS KONKRÉT CÉLOK

A zenés-táncos szórakozóhelyeken a szolgáltatás általános célja, hogy megelőzze a szerfogyasztást. Ha az már jelen van, akkor a célja az, hogy feltárja és megelőzze a szerhasználattal összefüggő problémákat, illetve, további cél, hogy ne alakuljon ki problémás szerhasználat.

Általános cél a biztonságosabb szórakozás elősegítése, de a konkrét célok, a súlypontok, illetve az általános cél eléréséhez szükséges eszközök nem feltétlenül ugyanazok minden esetben. A bisztrókban, (egyetemi) klubokban vagy kisebb diszkókban működő szolgáltatásoknál nagyobb hangsúlyt kap a tanácsadás és az intézményrendszerbe irányítás (delegálás, konzultáció) ami hosszabb és mélyebb beszélgetések, valamint folyamatos jelenlét mellett érhető el.

A célok eléréséhez használható eszközök az életvezetési tanácsadástól a krízisintervención át az egyszerű ártalomcsökkentő módszerek átadásáig terjedhetnek. Az állandó telephelyű programoknál bizalmi viszonyt kell kiépíteni a szórakozók, az üzemeltető és a szolgáltatók között. Fontos, hogy a szolgáltatók legyenek tájékozottak a többi segítségre szakosodott intézmény elérhetőségével, ezzel is segítve a problémás droghasználók kezelésbe jutását.

A módszertani levél a következőkben az egyes szinterek szerint csoportosítva mutatja be a konkrét célokat.

5.1. KONKRÉT CÉLOK A PARTIKON MEGVALÓSÍTOTT PROGRAMOK ESETÉBEN

A változó színhelyű partik esetében olyan együttműködés kialakítása a cél, ahol a parti szervező és szolgáltató egyenrangú partneri viszony keretei között közösen dolgozik a biztonságosabb partizás alapvető feltételeinek megteremtésén.

Az elektronikus zenei partikon megjelenő szolgáltatók további, közvetett célja a parti kultúra, mint kulturális jelenség védelme. Az alábbi szolgáltatások jelenléte szükséges:

- információnyújtás,
- ivóvíz biztosítása,
- ártalomcsökkentő eszközök disztribúciója,
- információs anyagok elérhetővé tétele,
- pihenő terület biztosítása,
- kezelőhelyre irányítás,
- elsősegélynyújtás.

A fenti feltételek közül fontos kiemelni a korlátlan mennyiségű hideg ivóvíz elérhetőségét, ugyanis sok esetben ez lehet az a sarokpont, amit az üzemeltetők profit szempontokra hivatkozva nem akarnak majd teljesíteni. Az ingyenesen hozzáférhető ivóvíz minimum szintje a mosdókban elérhető korlátlan hideg(!) ivóvíz biztosítása.

A 2000-ben elindított Biztonságos Szórakozóhely Program (BSzP) meghatározza azokat a feltételeket, amelyek bizonyítottan hozzájárulnak a biztonságosabb szórakozáshoz. Fontos, hogy a szolgáltatók ismerjék meg ezeket a szempontokat, és lehetőleg minél többre hívják fel az üzemeltető figyelmét, illetve az együttműködés kialakítása során hivatkozási alapként tekintsenek ezekre az irányelvekre és szempontokra.

5.2. A BSZP AJÁNLÁSA SZÓRAKOZÓHELY ÜZEMELTETŐK SZÁMÁRA (DEMETROVICS ÉS PELLE, 2000)

- ingyenes, korlátlan mennyiségű ivóvíz elérhetővé tétele, amely nyomán elkerülhető a kiszáradás veszélye;
- annak lehetővé tétele, hogy az árusított italok között a legolcsóbb ital alkoholmentes üdítő legyen, ami nyomán csökkenthető az illegális drogok és az alkohol egyidejű használatának veszélye;
- egy elkülönített, (a táncterénél) hűvösebb és csendesebb, jól szellőztetett, pihenésre alkalmas helyiség (vagy helyiségrész), úgynevezett „chill-out room” vagy pihenőszoba biztosítása, annak érdekében, hogy a szórakozó fiatal ebben a helyiségben lehűthesse magát, kivonódhasson a táncteréből. Ennek következtében a túlhevülés kockázatának csökkenése várható;
- megfelelő szellőztetés biztosítása, ami szintén a túlhevülés kockázatát hivatott csökkenteni;
- a nyitvatartási idő alatt olyan képzett szakember jelenléte a szórakozóhelyen, aki felvilágosítást tud nyújtani a droghasználat következményeit illetően, és tanácsot tud adni a drogfogyasztás következtében fellépő egészségügyi és pszichoszociális kockázatok elkerülésével kapcsolatosan;
- a nyitvatartási idő alatt elsősegélynyújtásban képzett szakember jelenléte a szórakozóhelyen, aki képes az esetleges túladagolási tünetek vagy egyéb negatív tünetek felismerésére, ezek súlyosságának megítélésére, s ennek megfelelően az elsősegély-nyújtás elvégzésére és annak megítélésére, hogy szükséges-e további segítséget (mentőt) hívni;
- a droghasználat veszélyeire vonatkozó szóróanyagok terjesztése, ami egyaránt szolgálja a fiatalok pontosabb, hiteles tájékoztatását, illetve kapcsot jelenthet a segítőszervezetek, drogambulanciák elérésének irányába is;
- szóróanyagok terjesztése a biztonságos szexszel kapcsolatosan, annak érdekében, hogy csökkenjen a nemi betegségek és a nem kívánt terhességek kockázata;
- a szórakozóhelyen dolgozók (biztonsági őrök, pultosok stb.) megfelelő képzése annak érdekében, hogy az esetlegesen megjelenő drogproblémával kapcsolatosan adekvátan és racionálisan tudjanak fellépni.

5.3. KONKRÉT CÉLOK A BISZTRÓKBAN MEGVALÓSÍTOTT PROGRAMOK ESETÉBEN

A bisztró olyan állandó szintér, aminek befogadóképessége ritkán haladja meg a néhány száz főt, és ahol jellemzően a húszas éveiben járó vagy ennél idősebb generáció fordul meg nagy számban. Jól elkülöníthetők a napközbeni és az éjszakai időszavok, amelyek mentén eltérő szórakozási igények figyelhetők meg.

A nappali időszávban leginkább az állandó szolgáltatásaiért keresik az ilyen jellegű helyeket. A vendégek akár a napjuk jelentős részét is itt tölthetik, dolgoznak, interneteznek, szociális életet élnek, találkozókat szerveznek a helyszínrre, nem ritkán melegkonyha üzemel napközben. A célzott prevenció szolgáltatásra ebben az időszávban nincs szükség.

Az éjszakai időszávban a helyszín átalakul, aktuális programokkal (koncertek, elektronikus zenei programok stb.) vonzzák a vendégeket. A zene hangereje és a levegő minősége intézménytől függően változik, de általában lehetőség van zavartalan beszélgetésre, hosszabb konzultációra.

Ezen a szintéren a legmagasabb a visszatérő kliensek száma és a kezelőhelyre irányítások száma is. Leggyakrabban családi, párkapcsolati problémák kerülnek a fókuszba, életvezetési tanácsadás, krízisintervenció történik. A problémás szerfogyasztás tekintetében a legális szerek (főként alkohol és energiatitalok) és a kannabisz-származékok az elsődlegesek, ezért az ártalomcsökkentő eszközökre és információs füzetekre kevésbé mutatkozik igény. Az alábbi szolgáltatások jelenléte szükséges:

- információnyújtás,
- szóbeli és írásbeli edukáció,
- ártalomcsökkentő eszközök disztribúciója,
- krízis intervenció,
- tanácsadás,
- konzultáció,
- kezelőhelyre irányítás,
- életvezetési tanácsadás.

5.4. KONKRÉT CÉLOK A DISZKÓKBAN MEGVALÓSÍTOTT PROGRAMOK ESETÉBEN

A diszkó fogalma alá sorolható intézmények mutatják talán a legheterogénebb képet az összes szintér közül. A területi elhelyezkedés, a zene és a szerhasználat szempontjából elég tágan lehet értelmezni ezt a színteret. Főleg tizen- és huszonévesek látogatják a diszkókat, és a rendezvény hossza általában késő estétől másnap reggelig szokott tartani. A szintér kialakítása inkább táncra és az álló helyzetű fogyasztásra ad lehetőségeket, az ülőhelyek száma erősen korlátozott az intézmény befogadóképességéhez képest. A diszkókban főleg az alkoholfogyasztás és energiatital-fogyasztás jellemző, de illegális szerek és dizájner drogok felbukkanására is lehet számítani.

A zene hangereje és a rossz szellőztetés általában nem ad lehetőséget a hosszabb konzultációkra, kivéve abban az esetben, ha van az intézménynek speciálisan erre a célra kialakított vagy erre használt csendesebb helyisége, pihenője. A diszkókban gyakran találkozhatunk italakciókkal, amelyek hatására megemelkedhet a túlzott alkoholfogyasztás okozta rosszullétek száma.

Lényeges az ártalomcsökkentő eszközök disztribúciója, gyakoriak elsősegély típusú beavatkozások. Az adott diszko helyiségeitől függően előfordulhatnak rövidebb-hosszabb konzultációk is. Azokban a diszkókban, ahol hosszútávon rendszeresen jelen van a célzott prevenciós szolgáltatás, jellemzően megnő a visszatérő kliensek aránya. Az alábbi szolgáltatások jelenléte szükséges (amennyiben a helyszíni adottságok lehetővé teszik):

- információnyújtás,
- kezelő helyre irányítás,
- konzultáció,
- tanácsadás,
- ártalomcsökkentő eszközök disztribúciója,
- pihenő szoba üzemeltetése.

5.5. KONKRÉT CÉLOK A FESZTIVÁLOKON MEGVALÓSÍTOTT PROGRAMOK ESETÉBEN

A nyári fesztiválokon, hagyományosan nagy tömegeket megmozgató, több napos eseményeken, jellemző a hirtelen nagymennyiségű alkohol- és drogfogyasztás. Fontos, hogy az itt megjelenő programok népszerűsítsék a mértékletesség erényét és a mértéktartó alkoholfogyasztás gyakorlatát is, hiszen ezen a szintén az összes ismert pszichoaktív szer fogyasztása előfordulhat.

A fesztiválokon különösen indokolt az ártalomcsökkentő és célzott prevenciós szolgáltatások és információk megjelenése, hiszen ebben a térben a szerhasználat jelentősen eltérhet a más helyzetekben jellemzőtől.

A színtér és az ott tapasztalható körülmények teljesen mások lehetnek az általános klub- vagy partitérhez képest, amit a fogyasztó általában megszokott: például a napközbeni hőség, a többnapos bulizás következményeként kialvatlanság stb., amihez hozzáadódik, hogy heterogénebb a közönség. Többféle új szer kerülhet a fogyasztó látókörébe, illetve a beszerzés forrása is új lehet. Specifikusan megfogalmazott ártalomcsökkentő üzenetekre van szükség erre a térre vonatkozóan, a megfelelő jelenléttel ötvözve. A vonatkozó üzenetek az ebben a helyzetben ajánlott vízfogyasztási mennyiségtől kezdve a füldugó ajánlott használatáig terjednek.

A fesztiválokon lehetőség nyílik hosszabb beszélgetésekre, előfordulnak visszatérő, vagy akár az idejük jelentős részét a szolgáltatásban töltő kliensek is. A programban dolgozóknak fel kell készülniük kisebb sérülések kezelésére is. Az alábbi szolgáltatások jelenléte ajánlott:

- információnyújtás,
- ártalomcsökkentő eszközök disztribúciója,

- lelki segítség nyújtása,
- józanodás elősegítése,
- krízis-intervenció,
- pihenőhely üzemeltetése,
- ismeretterjesztés, véleményformálás.

5.6. FIZIKAI KÖRNYEZET

A különböző szintereken megjelenő szolgáltatások fizikai környezetének kialakításánál ügyelni kell arra, hogy a tér, amiben a szolgáltatás zajlik, ne legyen túl távol a táncértől, ugyanakkor már legyen halkabb a zene, hogy lehessen beszélgetéseket folytatni. Fontos, hogy a dizájn illeszkedjen az adott zenei színtér ízlésvilágához, legyenek elhelyezve informatív felületek. Legyen lehetőség többféle beszélgetési helyzet kialakítására, fesztiválokon és partikon a rosszullétek kezelésére fekvőhely kialakítása is indokolt lehet. Általánosságban elmondható, hogy a szolgáltatásnak jól felismerhetőnek kell lennie, szerves egészet alkotva azzal a térrel, ahol megjelenik.

6. A SZAKMAI TEAM JELLEMZŐI

A zenés-táncos szórakozóhelyeken megjelenő szolgáltatási formák Magyarországon alapvetően két modell mentén alakultak ki. A két hazai modell természetesen nem jelenti a kizárólag lehetséges két formát és fejlődési irányt, de mindkettő kipróbált és jól működő szolgáltatási forma. A két modell annak a két városnak a nevét kapta, ahol ezek a szolgáltatók létrejöttek.

6.1. A PESTI MODELL – A PARTY SERVICE

A modell alapját a Kék Pont Party Service alkotta meg, és az elektronikus zenei szintereken jelent meg vele. Alapvető sajátossága az önkéntességre és a sorstárssegítésre épülő forma. A szakmai koordinációt két fő, addiktológiai szakmában jártas, több éves szakmai múlttal rendelkező páros végzi, akik a partizást és az elektronikus zenei szintereket közelről ismerik, illetve a partikultúra elkötelezett hívei. Ez azért is nagyon fontos, mert az önkénteseket akkor tudják motiválni és bevonni a koordinátorok, ha maguk is részei annak a térnek, ahol a program meg fog jelenni.

Az önkéntesek bevonása elsősorban „hólabda” módszerrel történik, tehát a már programban dolgozó önkéntesek a partizás során kialakuló kapcsolataik révén újabb és újabb önkénteseket vonnak be a munkába. A partizók közül bevont önkéntesek képzése és folyamatos szupervíziója elengedhetetlen. Utóbbi adja meg azt a keretrendszert, amelyben a sorstárssegítésnek ez a speciális formája kiteljesedhet. A szupervízió ebben az esetben a kontroll, a fejlődés, a csoportidentitás és a szakmai felelősség tere is egyben. Folyamatos

szupervízió és szakmai felügyelet nélkül ez a szolgáltatási forma nem működtethető.

A képzésben szerepet kell kapnia az elsősegély-nyújtási ismereteknek, a pszichoaktív szerekekkel kapcsolatos információknak, a segítség határait meghatározó elemeknek és a belső működési szabályzat teljes ismertetésének. Az önkéntesek tanácsadást és konzultációt nem végeznek, szociális és ártalomcsökkentő anyagokat osztanak, illetve információt nyújtanak.

Olyan önkénteseket szabad csak bevonni a munkába, akiknek szerhasználata nem problémás. Mivel a programban folyamatos szocializáció és konkrét képzési formák keverednek egymással, nagyon fontos, hogy a szolgáltató könnyen elsajátítható szerepeket alkosson, konkrét feladatokat delegáljon, és jól látható határokat állítson fel a működtetés során.

A kiválasztásnál ügyelni kell a nemek arányára, és arra, hogy ebben a programban önkéntesek csak 18. életévüket betöltött fiatalok lehetnek, akikkel minden esetben önkéntes szerződést és biztosítást kell kötni.

Az önkéntesek kiválasztásánál fontos szempontok:

- partizásban szerzett tapasztalat,
- elektronikus zenei irányultság,
- nyitottság, empátia,
- jó kommunikációs és kapcsolatteremtő képesség,
- stabil mentális állapot.

6.2. A PÉCSI MODELL – A BULISEGÉLY

A modell alapját az INDIT Közalapítvány Bulisegély szolgálata adta, melynek lényege egy olyan professzionális segítőkiből álló multifunkcionális team, ami minden szintéren képes szolgáltatást nyújtani.

A team kialakítása kezdetben meghívásos alapon szerveződött, mostanra azonban a felvétel egy több lépcsős protokoll alapján történik.

A team teljes jogú tagjainak kötelező a felsőfokú szakmai képzés és az addiktológia területén szerzett több éves szakmai gyakorlat. A programban résztvevő szakemberek órábérben, illetve gyakornoki rendszerben önkéntesen dolgoznak.

A képzésben főleg végzős vagy frissen végzett szociális munkás, szociológus és pszichológushallgatók jelennek meg. A másfél éven át tartó felvételi folyamat egy képzéssel veszi kezdetét. A harminc órás képzésen elsősegély-nyújtást tanulnak, pszichoaktív szerekekkel és a szenvedélybetegséggel kapcsolatos ismereteket szereznek, szituációs játékokban vesznek részt. A háromnapos tréning alatt történik a gyakorlatot kezdők kiválasztása.

Ezt követően egy néhány hónapig tartó úgynevezett ügyeleti időszak veszi kezdetét, melynek lényege, hogy minden gyakornoknak módja és lehetősége nyíljon minden teljes jogú taggal közös ügyeletben – munkában – részt venni. Az ügyeleti időszak lezárása egy szavazás, ahol a teljes jogú tagok tapasza-

lataikat összesítve kiválasztják a gyakornokokat. A szavazásnál minden teljes jogú tagnak vétőjoga van. Ennek a stábhagyománynak a gyakorlatban az a szerepe, hogy a teambe csak olyan emberek kerüljenek be, akik minden stábtaggal képesek együtt dolgozni a jövőben. Vannak olyan színterek, ahol párban történik az ügyelet, a magas szakmai színvonal előfeltétele, hogy a teamben dolgozók közötti bizalom és kölcsönös szakmai biztonság meglegyen.

Amennyiben alacsonyküszöbű szolgáltatásként működik a program, az 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet előírásainak kell megfelelni.

Azok, akiket a szavazáson beválogattak, megkezdhetik gyakornoki évüket, amely alatt állandó szakmai segítséget kapnak. A pécsi modell gyakorlata szerint azokból válnak teljes jogú stábtagok, akik az INDIT rendszerén belül több intézményben és több területen is gyakorlatot szereznek. A Bulisegély gyakornokai részt vesznek más INDIT-es programokban a korai kezelés-bevételtől az utógondozásig.

A gyakornoki év lezárultával a gyakornok teljes jogú taggá válik, részt vesz a stábüléseken és egyenlő szavazati joggal bír a teamet érintő döntésekben. A teljes jogú tagok órábérben dolgoznak.

A hosszú felvételi protokoll előnye, hogy nagyban meghatározza a teamhez való tartozás értékét, valódi lehetőséget kínál arra, hogy megfelelő tudással és tapasztalattal rendelkezzen minden új tag. A gyakornoki rendszer folyamatos önkéntes utánpótlást biztosít, és fenntartja, továbbörökíti a team hagyományait.

A teljes jogú tagok közösen döntenek a teamet érintő kérdésekben; a koordinátor személyét évről évre közösen jelölik ki, aki adminisztrációs és szervezői feladatokat lát el, illetve képviseli a Bulisegély szolgáltatást az INDIT rendszerén belül és azon kívül is.

7. A DOKUMENTÁCIÓ

A dokumentáció egyik formája lehet a team által vezetett és moderált belső fórum, levelező lista vagy közös e-mail cím, de szolgálhatja ezt a célt egy zárt Facebook csoport is. Érdemes kihasználni a közösségi oldalak nyújtotta előnyöket, de nagyon fontos, hogy mindig tartsuk szem előtt a kliensek anonimitásának védelmét.

A módszertani levél a következő dokumentációt ajánlja, amit zárt csoportban érdemes a stáb tagjaival megosztani:

- *Naptár*: egy jól működő szolgáltatnak szüksége van olyan könnyen elérhető naptárra, ami mindenki számára lehetővé teszi, hogy az ügyeleti rendben történő változásokat rugalmasan lekövesse.
- *Stáb napló*: egyszerűen követhetővé teszi, hogy milyen döntések születtek a stábokon; ki, milyen feladatokat vállalt. Ennek alapján követhető, hogy az aktuális témák mentén hogyan változott a szolgáltatás.
- *Esetnapló*: az ügyeletek alatt történt fontosabb történések (pl. konzultá-

ció, krízisintervenció, delegáció) aktuális lejegyzését tartalmazza, melyet a közös internetes felületen zárt csoportban a team tagjai egymással megosztanak. Ez azért különösen fontos, mert így azok a kollégák is részletes tájékoztatást kapnak az egyes esetekről, akik az adott ügyeleti alkalmon nem dolgoztak. Hosszú távú együttműködéseknel, ahol állandó helyszínen érhető el a szolgáltatás, gyakoriak a visszatérő kliensek. Fontos, hogy a stábok alkalmával legyen lehetőség az esetek megbeszélésére, szupervízióra.

- *Forgalmi napló*: leginkább a kutatások, a folyamatértékelés kapcsán van fontossága. A forgalmi napló minden esetben a kontaktszám alapján szerveződik, abban az esetben, ha valóban lejelölik a forgalmi napló által felkínált paramétereket, nagyon sok értékes információhoz lehet jutni a szolgáltatással kapcsolatban.

8. TÁRSINTÉZMÉNYEKKEK VALÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

A zenés-táncos szórakozóhelyeken megjelenő szolgáltatók számára különösen fontos a hasonló programok közötti együttműködés. Egyrészt így a szolgáltatók teljesebb képet kaphatnak a területenként eltérő droghasználati mintákról és trendekről, másrészt a megszerzett tapasztalatokra építve már kipróbált jó gyakorlatokat tudnak megosztani egymással. Az együttműködés minimum szintje a legalább évente egyszer megszervezett szimpózium vagy konferencia, amit minden alkalommal más szervezetnek kell megszerveznie. Hasznos lehet az olyan kapcsolatok kialakítása is, ahol a helyszínen figyelhetik meg a partnerek egymás munkáját, illetve közös képzések és fejlesztések is fontosak.

Az érdekszövetségek létrehozásával a szolgáltatók hatékonyabban tudják érvényesíteni az üzemeltetők és a kormányzati szereplők felé az érdekeiket, közös fellépésük eredményeként erősödhet ezeknek a programoknak az elfogadottsága és szakmai színvonala. Az együttműködés történhet levelező lista formájában, létrehozhatnak közös adatbázist a dizájner drogokkal kapcsolatos tapasztalatok megosztására, nagyobb fesztiválokon közösen is létrehozhatnak projekteket, kampányokat.

A szolgáltatók közötti folyamatos kapcsolattartás előnye, hogy az újonnan felbukkanó drogokról (dizájner drogok) hamarabb tudják egymást értesíteni és az ezekkel kapcsolatos tapasztalatokat megosztani. Ha egy szervezetnek sikerül egy programot integrálnia egy helyszínre vagy szintérre, akkor érdemes erről a többi szolgáltatót értesíteni és ennek sikerét transzparenssé tenni, illetve példaként bemutatni.

Fontos, hogy a szolgáltatók vegyék fel a kapcsolatot az adott területen működő egészségügyi és szociális intézményekkel, és alakítsanak ki olyan intézményi kapcsolatokat, amelyek segítik a programba kerülő klienseket abban, hogy a számukra legmegfelelőbb szolgáltatási formához jussanak

hozzá. Készítsenek listát az elérhető intézményekről, és frissítsék évente az új információk alapján.

A társszolgáltatókkal való hatékony együttműködésen túl hasznos lehet az éjszakai színterek egyéb szolgáltatóival és szereplőivel is a működő munkakapcsolat, illetve az információáramlás csatornáinak kialakítása.

Kiemelt fontosságú a szórakozóhelyek tulajdonosaival, illetve parti szervezőkkel való megfelelően hatékony kapcsolat ápolása, illetve a helyi hatóságokkal, rendőrséggel és tűzoltósággal való kommunikáció és kölcsönös információcsere a tapasztalt jelenségekről és azok megoldási módjairól, feladatmegosztásról. Ilyenek például a szórakozás biztonságosságának feltételeivel kapcsolatosan felmerülő kérdéses helyszínek, helyzetek és drog-fogyasztási trendek.

9. BEFOGADÓ INTÉZMÉNYEKKEK VALÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, TÁRGYALÁSI TECHNIKÁK

A befogadó intézményekkel való együttműködés színvonala egyértelműen befolyásolja a prevenciós és ártalomcsökkentő szolgáltatást nyújtó szervezet munkáját, ezért célszerű a kapcsolat felvételére, kiépítésére és fenntartására kiemelt figyelmet fordítani (Mervó, Kun és Demetrovics 2010).

A kapcsolat felvétele előtt előzetesen tájékozódni kell, és érdemes több forrásból információkat gyűjteni a helyszínről vagy parti szervezői csoportról. Ennek alapján érdemes a helyszíntre úgy érkezni, hogy már van elképzelés arról, hogy a szervezet milyen típusú szolgáltatást szeretne ajánlani az adott intézménynek.

Akkor a legegyszerűbb a kapcsolat felvétele, ha az személyesen történik, illetve, ha a befogadó intézmény a szolgáltatásunkról már hallott, vagy esetleg személyesen ajánlották a számára. Amennyiben ez nem lehetséges, úgy érdemes a legalapvetőbb kérdések tisztázásával kezdeni.

A tárgyalás során a (1.) félelmek elosztatására és a (2.) közös érdekek kihangsúlyozására érdemes törekedni.

Fontos, az általánosan jelentkező félelmek elosztatása, a helyzet tisztázására a következőket elmondani:

- a szolgáltatásnak nincs kapcsolata a rendőrséggel;
- a szolgáltatásnak nincs bejelentési kötelezettsége a rendőrség felé;
- szakmai protokoll alapján titoktartás kötelezi a szolgáltatót;
- attól még, hogy beengedik szolgáltatást, nem válnak felvállaltan „drogos” helyszínné, csupán egy felelősen gondolkodó szórakozóhellyé;
- fontos az intézmény szemléletének formálása (képzés az intézmény dolgozói részére);
- ártalomcsökkentő eszközök célzott disztribúciója nem befolyásolja az általuk árusított italok forgalmát.

Közös érdekek hangsúlyozása:

- a szolgáltatás célja, hogy a szórakozás biztonságosabb és színvonalasabb legyen;
- közös érdek, hogy a szórakozni vágyók pozitív élményekkel távozzanak a helyről és oda legközelebb is visszatérjenek;
- a folyamatos tájékoztatással és szakmai jelenlét minimalizálja a balesetek számát (rosszullétek, túlادagolások);
- ha mégis előfordulnak ilyen balesetek, gyors és szakszerű segítséget kapnak a rászorulóak (elkerülve a téves riasztásokat, adott esetben a szolgáltató szakszerűen hív mentőt);
- a szolgáltatás népszerűsítésével a szülőkhöz és a szórakozni vágyókhoz is bizalmat kelt az intézmény;
- ezzel a programmal bővítik a szolgáltatásaik palettáját;
- egymás szolgáltatásának népszerűsítése minden olyan fórumon, ahol a felek megjelennek.

A szolgáltatás népszerűsítése szempontjából kiemelten fontos és jól hasznosítható kommunikációs és reklámfelület a szórakozóhely honlapja, Facebook oldala, eseménye, illetve bármely a helyszínt, eseményt népszerűsítő média felület. Mindkét fél szempontjából célszerű a szolgáltatás megjelenítése ezeken a felületeken.

A tárgyalás optimális esetben szerződéskötéssel zárul.

Fontos, hogy az intézmények a társadalmi felelősségvállalás jegyében vagy piaci alapon hozzájáruljanak, vagy akár teljes mértékben kifizessék az ártalomcsökkentő eszközöket és a szolgálatban dolgozó szakemberek bérét.

A befogadó intézménnyel való együttműködés sikeressége nagyban múlik azon is, hogy a szórakozóhelyen dolgozók milyen mértékben vannak tisztában a szolgáltatás általános és konkrét céljaival. A legcélravezetőbb az intézmény dolgozói számára szervezett néhány órás képzés. Amennyiben erre nincs lehetőség, törekedni kell arra, hogy lehetőség nyíljon egy rövid egyeztetésre legalább az intézmény vezetőivel, akik később tolmácsolhatják az elképzeléseket a munkatársaiknak. Az egyeztetés célja, hogy a szolgáltató és az üzemeltető közösen jelöljék ki a különböző szolgáltatások közötti kompetenciahatárokat.

Érdemes – különösen a nagyobb rendezvényhelyszíneknél – a különböző szolgáltatások vezetőivel és munkatársaival célzottan történni egyeztetni és közösen kidolgozni az esetleges „vélszorgatókönyveket”. Érdemes bevonni az alábbi alkalmazottakat: pl. szervezők, őrző-védő szolgálat, pultosok, pohárleszedők, takarító személyzet, ruhatárosok.

10. FOLYAMAT– ÉS EREDMÉNYÉRTÉKELÉS

Az értékelés és értékelhetőség szempontja több ponton is kapcsolódik az előző fejezetekben leírtakhoz. Annak érdekében, hogy egy programról megállapítható legyen, hogy az valóban hasznos funkciót tölt be és hatékonyan hozzájárul a biztonságosabb éjszakai szórakozáshoz, illetve valóban képes csökkenteni az e szintéren zajló szerfogyasztással összefüggő egészségügyi és szociális károk kockázatát, elengedhetetlen a programok értékelésének kialakítása, lehetőség szerint már a programtervezés kezdeti szakaszában.

Érdemes már a szükséglet-meghatározás során gyűjtött adatokat, információkat strukturált formában dokumentálni, mert ezek az információk képezhetik az alapját a program eredményértékelésének. Ha sikerül olyan regionális vagy lokális adatokhoz jutni, amelyek meghatározzák a célok kialakítását (pl. az adott szórakozóhelyről sürgősségi osztályra került esetek száma), akkor az adott cél értékelésében ezek természetesen fontos információt nyújtanak és felhasználhatók a későbbi összehasonlításban (a szórakozóhelyről a sürgősségi osztályra került kliensek száma az intervenció előtt és után). Másrészt, a különböző érintett szervezetek korai bevonása a szükséglet-meghatározás folyamatába, valamint a célok kialakításába, növelheti együttműködési hajlandóságukat is.

A specifikus célok meghatározása során érdemes figyelmet fordítani arra, hogy a kijelölt célok megfelelő mértékben tartalmazzanak mérhető elemeket. Praktikus lehet úgynevezett SMART (specifikus, mérhető, akció-orientált, realisztikus, időben behatárolt (time-based) és ellenőrizhető) célok kialakítása. Például 1 év alatt x%-kal csökkenteni az adott diszkóban előforduló rosszul-létek számát, vagy az akut alkohol- és kábítószer-mérgezés kezelésében jártas bárszemélyzet számának növelése.

A célzott prevenciót végző team sok esetben nem jártas az értékeléssel kapcsolatos kutatásokban. Ez esetben célszerű együttműködést kialakítani egyetemekkel, helyi kutatócsoportokkal, akik segíthetnek az értékelés megtervezésében és kivitelezésében. Érdemes végiggondolni a projekt eredményeinek publikálása mellett és ellen szóló érveket is.

Néhány általános javaslat a folyamat– és eredményértékelésre vonatkozóan:

- Különbséget kell tenni a folyamat– és eredményértékelés között;
- Minden egyes specifikus célhoz indikátorokat kell kialakítani, melyek segítenek annak felmérésében, hogy a szolgáltatónak sikerült-e elérnie céljait vagy sem. Ehhez nyújthat segítséget az alábbi lista, ahol a módszertani levél az EMCDDA (Burkhart, 2003) által javasolt lehetséges indikátorok közül mutat be néhányat, a teljesség igénye nélkül:

A kliens szintje – Kvantitatív

- A látogatók/kliensek száma;
- A kapcsolatfelvételek száma;
- A konzultációs célú kapcsolatok száma;
- Az orvosi vagy elsősegélyt nyújtó beavatkozások száma.
- A program weboldalát látogatók száma;
- Az e-mail-ben feltett kérdések száma;

A kliens szintje – Kvalitatív

- A feltételezett célcsoport tényleges látogatókkal való kongruenciája;
- A felhasználók elégedettsége a projekt tevékenységekkel;
- Az üzenet elfogadható volt-e a célcsoport számára?;
- A látogatók megértik-e és felhasználják-e a kockázatsökkentő/ártalomcsökkentő információkat?;
- A viselkedésre gyakorolt hatások;
- A drogokra és a droghasználatra vonatkozó kockázateszlelés;
- A szerhasználat percepciója egy csoporton belül (normatív befolyás).

Az eredmény szintje

- Az érintett rendezvények száma;
- A szétosztott óvszerek száma;
- A terjesztett információs anyag száma;
- Az éjszaka végén a találkozóhelyek padlóján hagyott szórólapok száma.

A programstruktúra szintje

- Szolgált-e a program adatokat a kockázatos viselkedéssel és/vagy az ártalmas szerekkel kapcsolatban?;
- Felhasználja-e a program a hitelességét, hogy információt és figyelmeztető üzeneteket közvetítsen az interneten vagy a médián keresztül?;
- Milyen mértékben kapcsolódik be a program a klubokba járók hálózataiba (például Facebook-on), hogy ártalomcsökkentő üzeneteket közvetítsen?;
- Amennyiben az intervenció célja az éjszakai klubok személyzetének képzése: történnek-e vizsgálatok a képzés hatására vonatkozóan (előtte-utána kérdőívek)?;
- Megtartott akkreditált tréningek.

A projekt eredményének szintje

- Az érintett eseményeken az erőszakos vagy kriminális incidensek száma;
- Az érintett eseményeket követően a balesetet szenvedő vagy elsősegély egységeknél jelentkező klublátogatók száma;
- A sikeresen delegált kliensek száma.

Közüvélemény

- Közüvélemény és döntéshozók, illetve befogadó intézmények tulajdonosainak attitűdje;
- A célcsoporton belüli elfogadás;
- Elérhető-e olyan használatra kész adatforrás, amely megválaszolhatja az értékeléshez szükséges kérdéseit; pl. rendőrségi nyilvántartás, epidemiológiai adatbázisok, internet, fórumok?;
- Szükséges megfontolni, hogy a szolgáltató szeretne-e elő- és utóvizsgálatokat is végrehajtani. Figyelni kell arra, hogy az előzetes mérést még azelőtt végre kell hajtani, hogy a kivitelezés lezajlott volna.;
- Figyelembe kell venni, hogy milyen értékelési/kutatási eszközöket lehet kialakítani, és ehhez milyen anyagi fedezetre van szükség.

Az értékelés lehetséges eszközei

Az értékelés eszközeinek gerincét a már korábban bemutatott programdokumentáció alkothatja. A fenti indikátorok evaluációjához jó alapot szolgáltat az online tevékenységek nyomon követése, a stáb által használt naptár, a stábnapló és az esetenapló. A legtöbb releváns információ a viszonylagosan legkisebb személyzeti és időbeli ráfordítással a forgalmi napló pontos vezetésével érhető el. Ezáltal többek között követhetővé válik a kontaktok száma, minősége, az intervenció időtartama, a kiosztott ártalomcsökkentő eszközök száma, stb.

Az értékelés folyamata lehetőséget biztosít arra, hogy megbeszélje az értékelés eredményeit az érdekeltekkel és a team tagjaival, megvitassa a javaslatokat, illetve a tanulságokat a programra/tevékenységre (és annak folytatására) nézve. Így visszajelzést biztosít a célzott prevenciót biztosító szolgáltató, valamint a működést lehetővé tevő döntéshozók számára is.

Az értékelés nem elhanyagolható aspektusa a gazdasági értékelés, melynek célja, hogy a program által felhasznált erőforrásokat és a megelőzött egészségügyi és társadalmi károkat, konkrétan ennek gazdasági vonatkozásait egymással összevesse. Ez nem könnyű feladat, azonban jó együttműködések révén a rendőrségtől, illetve egészségügyi és szociális szolgáltatóktól szerzett statisztikák/rekordok segítségével jó becslések tehetők. Amennyiben a gazdasági értékelés a programra nézve pozitív eredményt hoz, ez kedvező módon befolyásolhatja további források elérhetőségét a program fenntartása érdekében.

Az értékelés egy másik módja, a program fenntarthatóságának értékelése pedig arra a kérdésre ad választ, hogy mekkora a valószínűsége a hosszú távú működésnek, megfelelő módon biztosítottak-e az anyagi, személyi, és együttműködési feltételek a jövőre nézve.

11. NEMZETKÖZI PÉLDÁK ÉS GYAKORLATOK

A nemzetközi gyakorlatban a zenés-táncos szórakozóhelyeken végrehajtott célzott prevenciós programok nagyobb hagyományokkal rendelkeznek az intervenciók értékelésének terén, ahogyan erre már az előző fejezet is utalt. Ennek eredményeképpen megbízhatóbb információk állnak rendelkezésre a programok hatékonyságának tekintetében is. A következőkben néhány olyan sarokpont kiemelésére kerül sor, amelyek a szakirodalom alapján hozzájárulhattak a bizonyítottan hatékony programok sikerességéhez, és amelyek alkalmazása ezért a hazai gyakorlatban is javasolt.

A Healthy Nightlife Toolbox projekt honlapja (<http://www.hnt-info.eu>) számos egyéb információ mellett tartalmazza a már értékelt, szórakozóhelyekhez kapcsolódó rekreációs programok kiterjedt gyűjteményét, és így tulajdonképpen egy nemzetközi szintű, teljes áttekintést nyújt a legjobb gyakorlatokról. Jelenleg közel 50 ilyen intervenciót tartalmaz az adatbázis, melyek részletei (rövid összefoglalás, háttér, célok, célcsoportok, eszközök, értékelés stb.) is hozzáférhetőek minden látogató számára. A megbízhatóan értékelt programok áttekintése során úgy tűnik, hogy a hatékony programok közös jellemzője, hogy nem csupán az adott szintén (diszkó, bisztró, parti stb.) folyik intervenció, hanem egyszerre több csatornán keresztül közvetítenek üzeneteket vagy hoznak létre változásokat („multi-component projects”). Nagy hangsúlyt helyeznek a környezeti tényezők biztonságosabbá tételére, helyi-közösségi erőforrásokat alkalmaznak és hasznosítják a média, ezen belül is legfőképpen az info-kommunikációs technikák, leginkább az internet adta lehetőségeket.

A Club Health projekt (<http://club-health.eu>) egy európai uniós network, mely 15 ország képviselőinek részvételével valósul meg, azzal a fókusszal, hogy kutatási eredményekkel és javasolt stratégiákkal csökkentse a fiatalok éjszakai élettel kapcsolatba hozható rizikó-viselkedésének ártalmait és szociális költségeit. A távlati cél, a különböző betegségek (kiemelten a függőségek és a szexuális úton terjedő betegségek), balesetek, sérülések és erőszak előfordulásának csökkentése a fiatalok körében, specifikusan az éjszakai élet színtereire fókuszálva.

Az igen sikeres svéd STAD projekt (<http://www.stad.org/en/>) például egy olyan komplex közösségi kampány, amely egyszerre épít a helyi közösség mobilizációjára, a helyi és nemzeti döntéshozók, közigazgatási szervek, ellenőrző hatóságok, szórakozóhely tulajdonosok és személyzet, illetve a média közti együttműködésekre. Az intervenció révén jelentős csökkenés következett be az alkohollal összefüggő erőszakos cselekedetek és közúti balesetek számában, a becslések szerint a szerhasználattal összefüggő egészségügyi és szociális károk megelőzése révén az intervencióba fektetett anyagi erőforrás 39-szerese térült meg az állam számára.

Szintén közösségi mobilizáció (együttműködés a döntéshozó és végrehajtó szervekkel), a hozzáférés szigorítása és a kiszolgáló személyzet tréningje

révén ért el jó eredményeket az amerikai RHRD program (http://www.hnt-info.eu/File/item_intervention_full.aspx?id=55) az alkohol okozta károk minimalizálásában. A brit FASE projekt (www.faseproject.eu) szisztematikus áttekintése szintén az előbbiekből említett tényezők hatékonyságát emelte ki az alkoholfogyasztással összefüggő kockázatok csökkentésében. Az illegális szerek használatára irányuló szórakozóhelyeken végzett célzott prevenció tekintetében egyelőre nem áll rendelkezésre hasonló áttekintő vizsgálat. A HNT adatbázisában azonban eredményes intervenciókról számolnak be olyan programok, amelyek a kiszolgáló személyzet vagy beléptető személyzet képzését (Clubs Against Drugs (svéd), Discosana (baszk), illetve kortárs/sorstárs segítők (KIS, ERDs (ausztrál)) alkalmaztak az illegális szerekkel kapcsolatos ártalmak csökkentésére.

A többkomponensű intervenciókat és jelen dokumentumot illetően érdemes még kiemelni, hogy a brit Home Office (kormányzati szervezet) 2008-ban megjelentetett egy szabályozóanyagot (Safer Nightlife Guideline, 2008), amely az eddigi tapasztalatokra és elérhető jó gyakorlatokra alapozva, az érintettek együttműködését, közös fellépését hangsúlyozza, és kijelöli a szórakozóhely tulajdonosoknak/üzemeltetőiknek, a helyi hatóságnak, a rendőrségnek, a tűzoltóknak, a mentőknek és a droggal és alkohollal foglalkozó szolgáltató szervezeteknek a feladatait és felelősségét az egyes területeken.

Az ebben kifejtett, alább felsorolt területek közül számos javaslat hazai környezetben is megfontolásra érdemes lehet:

- A biztonságos fizikai környezet megteremtése: túlszűfolttság megakadályozása, légkondicionálás és szellőztetés, az ivóvíz elérhetősége, chill-out területek, ingyenes ruhatár, bejáratnál figyelmeztetés lézer, illetve stroboszkóp használatról, valamint egyéb általános biztonsági előírások. Ezen elvek betartásának biztosítása és monitorozása.
- A helyszínen történő drogkereskedelem visszaszorítása. Törvénykezés, belépéskor átkutatás, általános éberség, térfigyelő rendszer (CCTV), mosdók felügyelete stb.
- A szerfogyasztással járó ártalmak csökkentése. Információ és megkereső tevékenységek működésének irányelvei, pszichoaktív szerekkel kapcsolatos edukáció, a szerhasználat jellemzői, mentő hívásának protokollja, biztonságos hazajutás.
- A szexuális egészség promóciója. Nem kívánt terhesség és szexuális úton terjedő betegségek, szexuális információ, droghatás indukálta szexuális támadások megelőzése.
- Zenés-táncos helyekre vonatkozó drogpolitika fejlesztése, javaslatok.

12. IRODALOM

- Burkhart, G. (2003). / EMCDDA 15 April, 2003/9:09
www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_1762_EN_EN_indicators.pdf
(Letöltve: 2011. június 30).
- Csák R., Gyékiss R., Márványkövi F., Vadász V., Rácz J. (2011). *Magyarországi intravénás méfedronhasználat a tűcsere szolgáltatók tapasztalatai alapján*. Addiktológia, 9(4), 281-288.
- Demetrovics Zs. (2001). *Droghasználat Magyarország táncos szórakozóhelyein*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.
- Demetrovics, Zs. (1998). *Drog és Disco Budapesten. Táncos szórakozóhelyeket látogató fiatalok szocio-demográfiai jellemzői és drogfogyasztási szokásai*. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest
- Demetrovics Zs., Pelle A. (2000). „Biztonságos szórakozóhely program”. *Ajánlás valamint elméleti és jogi háttéranyag a táncos szórakozóhelyek biztonságos üzemeltetéséhez*. Szenvedélybetegségek, 8 (6), 433-441.
- Demetrovics Zs, Hábencius J, Márta I. (2008). *Az intézményhálózat ismertetése az egyes rizikófaktorok és korosztályi sajátosságok vonatkozásában*. In: Sebestyén E, Sós I, Hábencius J (szerk.) Kézikönyv a Kábítószerügyi Egyeztető Fórumok számára. Budapest: Nemzeti Drogmegelőzési Intézet, 2008.
- Demetrovics Zs., Nádas E., Kun B. (2008). *Rekreációs droghasználat Magyarországon: előzmények*. In Demetrovics Zs., Rácz J. (szerk.), *Partik, drogok, ártalomcsökkentés. Kvalitatív kutatások a partiszcenában*. (pp. 13-24). Budapest: L'Harmattan Kiadó.
- Demetrovics Zs., Nádas E., Kun B. (2008). *Rekreációs droghasználat Magyarországon: előzmények*. In Demetrovics Zs., Rácz J. (szerk.), *Partik, drogok, ártalomcsökkentés. Kvalitatív kutatások a partiszcenában*. (pp. 13-24). Budapest: L'Harmattan Kiadó.
- Fejér B. (1998). *Az LSD kultusza. Egy budapesti kulturális színpad krónikája*. MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont Munkafüzet sorozat 48. MTA PTI. Budapest.
- Foglalkoztatási és Szociális Hivatal (2008). *Szakmai ajánlás a szenvedélybetegек részére nyújtott alacsonykiíszű szolgáltatók részére*. Budapest: FSZH Szociálpolitikai és Munkügyi Intézet Addiktológiai Szakértői Munkacsoport.
- Kun B., Felvinczi K. (szerk.) (2010). *Szabályozás a célzott és indikált prevenció területén I. Kutatási eredmények, legjobb gyakorlatok és eddigi szabályozási tapasztalatok*. Budapest: Szociálpolitikai és Munkügyi Intézet TÁMOP-

5.4.1-08/1-2009-0002.

Mervó B., Kun B., Demetrovics (2009). *Biztonságos Éjszakai Szórakozás Készlet Kézikönyv. A biztonságosabb és egészségesebb éjszakai szórakozás feltételeinek megteremtéséhez*. Kézirat. Budapest: Nemzeti Drogmegelőzési Intézet.

Mervó B., Kun B., Demetrovics Zs. (2010). *Eszközkészlet a biztonságosabb és egészségesebb éjszakai élet elősegítéséhez: a Healthy Nightlife Handbook értékelése*. *Addictologia Hungarica*, 9(1), 34-69.

Nemzeti Drog Fókuszpont, Fogalomtár.

http://www.droffokuszpont.hu/?lang=hun&menu=59&pid=150#_rtalomcs_kkent_s_

(Letöltve: 2011. június 30.)

Rácz J. (2005). *Ártalomcsökkentő drogpolitika*. *Magyar Tudomány*, 53(8), 1010.

Rácz J., Geresdi Zs. (2001). *Az underground partikultúra értékvilága Magyarországon*. *Educatio*, 3, 530-542.

Safer Nightlife Guidelines (2008). *Best practice for those concerned about drug use and the night-time economy*. Home Office Publications Service.

Takács I. G., Demetrovics Zs. (2009). *A tűcsere programok hatékonysága az injektló droghasználók közötti HIV és hepatitisz fertőzés megelőzésében*. *Psychiatria Hungarica*, 24(4), 264-281.

13. AJÁNLOTT IRODALOM

Calafat, A., Montse, J., Duch. M. A. (2009). *Preventive interventions in nightlife: a review*. Adicciones 21(4): 387–413.

Demetrovics, Zs. (1998). *Drog és Disco Budapesten. Táncos szórakozóhelyeket látogató fiatalok szocio-demográfiai jellemzői és drogfogyasztási szokásai*. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest.

Demetrovics Zs. (2000). *Ecstasy: szakirodalmi áttekintés*. Addictologia Hungarica, 8(2), 84–113.

Demetrovics, Zs. (2001). *Droghasználat Magyarország táncos szórakozóhelyein*. Nemzeti Drogmegelőzési Intézet, Szakmai forrás sorozat, Kutatások I. L'Harmattan, Budapest.

Demetrovics Zs., Rácz J. (szerk.) (2008). *Partik, drogok, ártalomcsökkentés. Kvalitatív kutatások a partizscénában*. L'Harmattan Kiadó. (25–224 o.)

Fejér B. (1998). *Az LSD kultusza. Egy budapesti kulturális színpad krónikája*. MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont Munkafüzet sorozat 48. MTA PTI. Budapest.

Kováts V. (2008). Partipeers. In: Rácz J. (szerk.) *Az esélyteremtés új útjai. Kortárs és sorstárs segítséssel szerzett tapasztalataink*. Nemzeti Drogmegelőzési Intézet, Szakmai forrás sorozat, Kutatások 9. L'Harmattan, Budapest.

Rácz J., Urbán B., Lencse M. (2000). „Biztonságosabb táncolás” – *Party Service*. In: Demetrovics Zs. (szerk.) *A szintetikus drogok világa. Diszkódrogok, drogfogyasztók, szubkultúrák*. Animula, Budapest. 241.–263.

Rácz J., Geresdi Zs. (2001). *Az underground partikultúra értékvilága Magyarországon*. Educatio, 3. 530–542.

Safer Nightlife Guidelines (2008). *Best practice for those concerned about drug use and the night-time economy*. Home Office Publications Service.

Ujváry I., Demetrovics Zs. (2009). *Az amfetamin-típusú és rokon hatású pszichostimuláns szerek*. In Demetrovics Zs. (szerk.), *Az addiktológia alapjai II*. (pp. 101–150). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

14. MELLÉKLET

1. számú Melléklet

EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁS

Mely létrejött egyrészről a *szolgáltató neve, címe, képviselője, képviselő elérhetősége*, (továbbiakban szolgáltató) másrészről a *parti szervezője, klub üzemeltetője* (továbbiakban üzemeltető) között az alábbi feltételek mellett:

1. A megállapodás egyszeri alkalomra szól a *dátum* megrendezésre kerülő *parti vagy rendezvény neve* időtartamára. Helyszín: *helyszín neve, címe*
2. Az *üzemeltető* biztosítja a *szolgáltató* számára, hogy tevékenységüket a rendezvényen megvalósíthassák. A programban résztvevő önkéntesek számára biztosítja a projekt működési feltételeihez szükséges helyszínt és tárgyi eszközöket (elérhető áram, belépőjegyek, vállalja a megjelenéshez szükséges fotelek, asztalok helyszínre szállítását, stb.)

Az *üzemeltető* törekszik a biztonságos szórakozás megteremtésére (pl. víz biztosítása). A szervezők a rendezvényen tevékenykedő biztonsági szolgálatot tájékoztatják a *szolgáltató* jelenlétéről és tevékenységéről.

3. A *szolgáltató* felelős:
 - a program megvalósulásáért *időtartam* között. (kapcsolatteremtés a parti résztvevőivel, ártalomcsökkentő szociális és egészségügyi szóróanyagok biztosítása; információnyújtás, segítő beszélgetés)
 - a program képviselője felelősséget vállal a projekt zavartalan működéséért.
4. A *szolgáltató* szolgáltatása térítésmentes. A *szolgáltató* közhasznú szervezet, így a program támogatása lehetséges, amely az adóból leírható. A hosszú távú támogatás adománnyal, támogatók segítségével is lehetséges.

Helyszín, dátum:

Szolgáltató képviselője

Üzemeltető képviselője